

Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi

*Institute of Public Administration
Journal of Social Sciences*

Kış/Aralık 2021 Sayı 1

“HOCANIN AKLI” ADLI MASALIN SEMBOLİK ÇÖZÜMLEMESİ

Symbolic Analysis of the Tale “Hodja's Mind”

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Niğde/TÜRKİYE
nbakirci@ohu.edu.tr, nedimbakirci@gmail.com.tr

0000-0001-8672-9481

Geliş Tarihi/Received: 30.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 30.08.2021

Atıf/Citation

Bakırcı, N. (2021). “Hocanın Akli” Masalın Sembolik Çözümlemesi. *Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*. (1), 37-59.

Kamu Yönetimi Enstitüsü
Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı kuruluşudur

Öz

Sembol, Analitik Psikoloji'nin kurucusu Carl Gustav Jung'a göre gündelik hayatımızda bilip tanıdığımız; ancak alışlagelen, açık anlamının yanı sıra kendine özgü anlamlar da çağrıştıran bir terim veya bir resimdir. Metin içerisinde bir unsurun sembol olabilmesi için o unsurun ilk anlamının dışında pek çok anlam taşıması gerekir. birden fazla alam taşıyan unsur o zaman tam olarak tanımlanamayan, bilinmeyen, daha geniş, “bilinç dışı” bir yön kazanmış olur. Carl Gustav Jung'un ortaya koyduğu arketipsel sembolizm önemli kavramlardan biridir. Jung, tüm insanlarda ortak bir bilinçdışının var olduğunu belirtmiş ve buna arketip adını vermiştir. Jung'un başlattığı, Joseph Campbell'in sistemleştirdiği sembolik yolculuğun “ayrılık-erginleşme-dönüş” aşamaları içerisinde kolektif bilinç dışına ait pek çok unsur bulunur. Bunlar “Persona”, “Gölge”, “İç/Tüm Benlik, Kendilik/Self”, “Anima-Animus”, “Yüce Birey” ve “Yüce Ana” gibi çeşitli arketiplerdir. İnsanoğlunun kendisini keşfederek mükemmelleştirme yolculuğunu tamamlamasında iç dünyasının karanlık dehlizlerinden geçerek yaşadığı pek çok unsur kişinin gelecekteki durumunu belirlemektedir. Bireyleşmede kahraman ayrılıkla yolculuğa başlayıp bireyleşme yolculuğunu tamamlayarak erginleşmiş, bir başka deyişle insan-ı kâmil olmuş şekilde geri dönmüştür. Böylece erginleşmiş kahraman diğer kişilere örnek bir kişilik oluşturur. Sembolik yolculuk özellikle sanatsal ürünlere uygulanmakta ve edebiyat alanında ortaya birtakım sonuçlar çıkarılmaktadır. Bu sanatsal ürünlerden biri de hiç şüphesiz masallardır. Masallar tarihin en eski devirlerinden beri hoşça vakit geçirmek, eğlenmek ve eğlendirmek için anlatılan metinlerdir. Bu metinler sözlü kültürde masalcılar tarafından anlatılarak nesilden nesile aktarılmışlardır. Bu aktarın sırasında metinle birlikte kültüre ait pek çok unsur da geleceğe taşınmaktadır. Masallar ait olduğu toplumun kültürel belleklerindenidir. Bir milletin kültürel belleğinin temel unsurlarından biri olan masallar, bu bağlamda değerlendirildiğinde ortak bilinç dışını yansıtan kavramların, onları var eden toplumu nasıl ayakta tuttuğunu gözler önüne serer. Masallar, topluma ait kültürel inanış ve değerleri aktarır, toplumun ortak kültürel anlayışını anlatır ve temsil eder. Masallarda bir toplumun değerlerini, inançlarını, acılarını, sevinçlerini ve ortak bilinçdışını bulabiliriz. Dolayısıyla Türk masalları arketipsel sembolizm açısından değerlendirilip yorumlanması Türk kültürü açısından son derece önem taşımaktadır. Bu güne kadar masallarla ilgili sayısız çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde masal metinlerinin sembolik analizleri de yer almıştır. Özellikle masallarda kahramanın yolculuğu ayrılık-erginleşme-dönüş aşamaları metinden hareketle ele alınıp analiz edilip yorumlanmıştır. Bu makalede Kocaeli'den derlenen “Hocanın Aklı” adlı masal arketipsel sembolizm açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Hocanın Aklı, arketip, sembol, mitoloji, sembolik çözümleme.

Abstract

According to Carl Gustav Jung, the founder of Analytical Psychology, the symbol is what we know and know in our daily life; however, it is a term or a picture that evokes specific meanings as well as its usual, clear meaning. In order for an element to be a symbol in the text, it must have many meanings other than the first meaning of that element. the multi-dimensional element then acquires an unknown, broader, “unconscious” aspect that cannot be fully defined. Carl Gustav Jung's archetypal symbolism is one of the important

concepts. Jung stated that there is a common unconscious in all people and called this archetype. There are many elements of the collective unconscious within the “separation-maturation-return” stages of the symbolic journey initiated by Jung and systematized by Joseph Campbell. These are various archetypes such as the Persona, the “Shadow”, the “Inner / All Self, Self / Self Anim,” the Anima-Animus, the Supreme Individual “and” the Great Master. Many elements of his inner world, which he has lived through completing his journey of discovering and perfecting himself by passing through the dark gutters, determine the future of the person. In the individualization, the hero begins his journey with separation and completes his journey of individuation, in other words, he returns in a human-perfect manner. Thus, the mature hero creates an exemplary personality for other people. Symbolic journey is applied especially to artistic products and some results are found in literature. One of these artistic products is no doubt tales. Tales are texts that have been told to have a good time, to have fun and to entertain since the oldest periods of history. These texts were told by storytellers in oral culture and transferred from generation to generation. During this transfer, many cultural elements are carried to the future along with the text. Tales are among the cultural memories of the society to which they belong. Tales, one of the basic elements of a nation's cultural memory, when evaluated in this context, reveal how the concepts reflecting the common unconscious sustain the society that created them. Tales teach cultural beliefs and values of society and describe and represent the common cultural understanding of society. In fairy tales, we can find the values, beliefs, sorrows, joys and common unconscious of a society. Therefore, evaluating and interpreting Turkish tales in terms of archetypal symbolism is extremely important for Turkish culture. Numerous studies on fairy tales have been carried out so far. Symbolic analyzes of fairy tale texts were also included in these studies. Especially in fairy tales, the journey of the hero, the stages of separation-maturation-return, has been analyzed and interpreted based on the text. In this article, the fairy tale named “Hodja's Mind” compiled from Kocaeli will be evaluated in terms of archetypal symbolism.

Keywords: Tale, Hodja's Mind, archetype, symbol, mythology, symbolic analysis.

Giriş

Masallar halk anlatımları içerisinde en sevilen türlerden biridir. Türk dünyasında masal karşılığı olarak daha çok üç kavram kullanılır. Bunlar, Türkiye ve Balkanlarda, *mesel*, *masal*, *hekât*, *hikâye*; Kuzey ve Güney Azerbaycan ile Kafkasların büyük bir kısmında *nagil*; Hazar Denizi'nin doğusundaki Türk ülkelerinde (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan (cöö comok), Uygur Özerk Cumhuriyeti) ise *ertek* veya *ertegid*dir.

Saim Sakaoglu masalı “*Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.*” (Sakaoglu, 1999: 2) şeklinde tarif etmektedir.

Hayal mahsulü olan masallar bünyesinde pek çok sembolik anlamlar barındırır. Her masalda kendilik bilincini kazanmaya çalışan kahramanların var oluş mücadelesi çeşitli arketipsel sembollerin diliyle aktarılır. Carl Gustav Jung'un psikoloji dünyasına kazandırdığı “*arketip*” terimi, psikoloji literatüründe, algılamamızı örgütleyen, bilinç içeriklerini düzenleyen, değiştiren ve geliştiren yapılar olarak tanımlanmaktadır. Jung, kolektif bilinçdışından süzülüp biçimlenen mitolojik temalara arketip adını vermeden önce, “başlangıçtan beri var olan imgeler” ve “kollektif bilincin hakimleri” isimlerini kullanmıştır. Daha sonra, St. Augustinus'un “*ideae principales*”ı tanımlayışından esinlenerek, “arketipler” adını kullanmayı tercih etmiştir (http://www.anadoluyadinlanma.org/Yazilar/jung_arketip.pdf). İlk örnek, ana örnek, temel model, köken örnek, prototip, ilk yaratma, bir şeyin ilk, tipik ve en mükemmel örneği, ilk ifade, âyan-ı sabit, değişmeyen, sabit öz anlamlarına gelen arketip, tarih boyunca insanoğlunun başından geçen benzer olayların kökeninin, ilk hâlinin adıdır (Çetindağ Süme, 2011: 12). Bu yönüyle bilinç-bilinçaltı-bilinç dışı ekseninde yer alan ve kökene gönderme yapan bir kavramdır. Jung, arketip için “*İlksel imge ya da bir başka deyişle arketip, tarih boyunca sık sık yinelenen ve yaratıcı fantezinin kendini serbestçe ifade ettiği her yerde beliren bir figürdür.*” (Jung, 2006: 323) şeklinde bir açıklama yapar. Jung'un tarif ettiği pek çok arketip olmuştur: anne arketipi, baba arketipi, yeniden doğuş arketipi, gölge arketipi, aile arketipi gibi.

“*Şifahi kültür içerisinde oluşan eserlerimizi kolektif bilinçdışının yansımaları olarak kabul ettiğimiz takdirde bu eserlerde Türk milletinin ortak zihin özelliklerinin birçoğunun simgesel anlatımlarını görmemiz mümkündür.*” (Özcan, 2003: 77). Bu bakımdan karşılaştığımız tüm bilinç dışı içerikli metinler, arketipler bağlamında ele alınıp tahlil edilmesi ve yorumlanması son derece önem taşımaktadır.

Semboller olayları ve bilgileri zihnimizin verilerine indirgeyip bizim, kendimizi aşan ve gözle görüp fakat elle tutamadığımız şeyleri kavramamızı sağlayan araçlardır (Fromm, 2015: 7). Semboller, görünenin ardında gizli bir dünya barındırırlar ve bir metne görünen anlamının ötesinde daha fazla anlam yüklerler. Sembollerle kurulu edebî metinlerin sembolik açılımını yapmak, bu sebeple çok önemlidir (Çetindağ Süme, 2011: 4). Sembol dilinin hayaller, korkular, istekler ve fantastik öğelerle yoğrulup oluştuğu dönemin hayata ve

olaylara bakışının eklenmesiyle şekillenen masallar, yüzyıllar ötesindeki mitlerin günümüze uzanan izdüşümleridir (Ege, 2013: 42).

Mitler, zaman içinde birbirinden farklı gibi görünen ancak temelde masal, efsane, hikâye gibi anlatma esasına dayalı türlerle varlığını sembol değerler ve motifler bağlamında sürdüren anlatılardır¹. Kahramanın mitolojik macerasının bilinen yolu monomitin çekirdeği kabul edilebilecek ‘ayrılma-erginlenme-dönüş’tür. Bir kahraman olağan dünyadan çıkıp doğaüstü farklılıklarla karşılaşabileceği gizemli bir alana doğru ilerler. Burada masalsı güçlerle karşılaşılır ve kesin bir zafer elde edilir. Kahraman bu gizemli ve zorlu maceradan benzerleri üzerinde üstünlük sağlayan bir güçle döner (Campbell, 2010: 42). Dünyanın neresinde olursa olsun, anlatılarda kahraman hep aynı aşamalardan geçmektedir. Kahraman, genel geçerliği olan, bireysel ve yerel sınırları zorlayarak onları aşan, olağan insani biçimlere ulaşan kadın veya erkektir. Kahramanın görevi ve amacı, yola çıkışından farklı, dönüşümler yaşamış bir birey olarak dönmek, yenilenmiş yaşamdan aldığı dersi öğretmektir (Campbell, 2010: 30-31). Kahramanın yolculuğu sürerken karşısına birçok engel çıkar. Engeller, kahramanın gücü ve/veya yardımcıları sayesinde aşılar. Yolculuğun bir başlangıç noktası vardır; kahraman anne rahmine düştüğünde başlar ancak bir sonu yoktur, döngüselidir. Yaşamın akışı içinde varılan her nokta yeni bir başlangıç ifade eder ve kahramanın yolculuğu sonsuza dek sürer (Bakırcı, 2019: 39).

Halk anlatmaları bünyesinde pek çok arketipsel özellikler taşırlar. Özellikle masallar arketipsel sembolizm bakımından son derece zengindir. Bu çalışmada Kocaeli ili Gölcük ilçesi Nüzhetiye köyünden derlenen “Hocanın Aklı” (Gökçe, 2018: 192-196) adlı masal, Joseph Campbell’ın sistemli bir şekilde ifade ettiği “ayrılış, erginlenme, dönüş” aşamalarına göre ele alınacak ve sembollerle verdiği mesajlar çözümlenecektir.

Hocanın Aklı Masalının Arketipsel Sembolizm Açısından Çözümlemesi

Hocanın Aklı adlı masal, Anadolu’da pek çok yerde eş metinlerine (varyant) rastlayacağımız masaldan biridir. Bu eş metinlerden biri de Kocaeli

¹ Bu konuda Metin Ekici’nin “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatıcılar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış” adlı makalesine bakılabilir. (*Fikret Türkmen Armağanı*, (ed. Gürer Gülsevin-Metin Arkan), İzmir 2005, s. 225-229).

ili Gölçük ilçesi Nüzhetiye köyünde tespit edilmiştir. Masalın Wolfram Eberhard-Pertev Naili Boratav kataloğundaki adı Denizdeki Davar, tip numarası 351 (Wolfram-Boratav, 1953: 382-385), Antti Aarne-Stith Thompson kataloğundaki adı Zengin ve Fakir Köylü, tip numarası ise 1535, 1539 (Aarne-Thompson, 1964: 440, 443)'dur. Masalın sembolik çözümlemesine geçmeden önce masalın motif sırasını vermek istiyoruz.

Motif sırası:

a) *Bir hocanın bir oğlu vardır, evlilik çağına gelen oğlanı baba evlendirmek ister.*

b) *Ahırda bulunan tosunu satması için oğlunu pazara göndermek isteyen hoca, oğluna “Sakın tosunu Yedi Sarı Kardeşler Çetesine satmayasın.” diye öğütte bulunur.*

c) *Oğlanın yolda rastladığı ve pazarda tosunu müşteri olan adamların hepsi sarıdır ve adamların hepsi de hayvanın tosun değil eşek olduğunu iddia eder. Tosunu elinde kalacağından korkan oğlan en son sarı olan müşterisine eşek fiyatına hayvanı satar.*

ç) *Oğlanın getirdiği parayı gören hoca oğluna ne olduğunu sorar. Oğlan da pazarda olanları babasına anlatır.*

d) *Hoca, ahırdaki eşeğe üç altın yedirir ve eşeği alıp doğruca Sarı Kardeşlere gider. Eşeği Sarı Kardeşlere 100 altına satan Hoca, onlara da eşeği ahırda bir hafta saklamalarını söyler ve eşek bir hafta sonra ölür.*

e) *Sarı Kardeşler, Hocayı tarlada bulurlar. Hoca, onları yemeğe davet eder. Tavşanı hangi yemeğin yapılacağını söylemek için eve gönderir. Eve geldiklerinde tavşanın aynısının evde olduğunu görürler.*

f) *Hoca, karısını hile ile öldürür, sonra onu kavalla tekrar canlandırır. Yedi Kardeşler kavalı ve tavşanı satın alıp evlerine gelirler ve karılarını öldürürler, fakat onları tekrar diriltemezler.*

g) *Yedi Kardeşler, Hocayı suya atmak için bir çuvala koyarlar. Bütün ahalinin Hocanın halini görmeleri için çağırmaya gittiklerinde Hoca, oradan geçen bir çobana padişahın kızıyla zoraki olarak evlendirilmek istendiğini*

söyler. Çoban, Hoca ile yer değiştirir ve Yedi Kardeşler çobanı suya atarlar. Hoca sürüyü alarak oradan uzaklaşır.

ğ) Yedi Kardeşler, Hocaya sürüyü nereden bulduğunu sorarlar. Hoca da derenin dibinden çıkardığını söyler.

h) Yedi Kardeşlerden biri kendini suya atar ve suda boğulmaya başlayınca el işareti yapar, diğer kardeşler de kendilerini çağırdığını düşünerek hepsi birden suya atarlar. Yedi Kardeş de derenin azgın sularında boğulurlar.

ı) Hoca, bütün ahaliyi Yedi kardeşten kurtarır ve oğluna kırk gün kırk gece düğün yapar.

1. Ayrılma Aşaması

Mitik yolculuğun “maceraya çağrı” olarak belirlenen ilk aşaması, kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir. Bir hata sonucu veya şans eseri beklenmedik bir dünya ortaya çıkarılabilir. Alışılmış yaşam ufku genişlemeye başlar, eski kavramlar, idealler, duygusal kalıplar yetmez. Kahramanın bir eşiği aşma zamanı gelmiştir (Campbell, 2010: 72).

Mitolojiden günümüz sanatına kadar insanoğlu hikâye anlatırken belli kalıplar içinde hareket ettiğinde anlatımının daha güçlendiğini ve dinleyiciyi daha iyi ikna ettiğini görmüştür. Halk anlatılarında aksiyonu başlatan temel unsurlardan biri hiç şüphesiz kahramanın yolculuğa çıkmasıdır. Hocanın Aklı masalında kahramanı maceraya çağıran şey oğlunun tosunu Sarı Kardeşlere ucuza satmasıyla başlar. Renk sembolizmi içerisinde sarı, ışığın temsilcisi olarak anılır. Güneşle eşdeğer sembolik özelliklere sahiptir. Bolluk, bereket, olgunluk sembolüdür. Ayrıca Türklerde *Toprak yultuz* ve sarı renginin dünya merkezindeki toprak unsurunun simgesi olması nedeniyle, Sang-orungulug (San-bayraklı) deneni Zuhale, bir Türkçe metinde Erklig Kan, Erklig (Zühre) ve yir terigri-kam" ile birlikte sayılmaktadır (Esin, 2001: 76). Sarı renk Tanrı Ülgen'in sarayının rengidir ve zenginliği ifade eder. Dolayısıyla sarı renk devleti ve otoriteyi sembolize eder. Eski Türk inanç sisteminde merkezle anlamlandırılan sarı renk, gücü ve yönetim erkini de temsil ettiği için tarih boyunca hakanların otağ ve saraylarında hâkim renk olmuştur. Ancak masalda sarı renk olumlu bir anlam ifade etmesi gerekirken olumsuz bir anlam içermektedir. Her ne kadar Sarı Kardeşler zengin oldukları için gücü temsil etseler de bu zenginlikleri hile ve zorbalık üzerine kurulmuştur. Hoca,

oğlunu pazara göndermeden önce şu ikazı yapar: “*Beni dikkatle dinle oğlum, bu civar köylerde tanınan Yedi Sarı Kardeşler Çetesini duymuşsundur. Bunlarda her türlü hile, oyun, düzenbazlık vardır. Sakın ha tosunu bu Sarı Kardeşlere satmayasın.*” (Gökçe, 2018: 192). Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Sarı Kardeşlerin zenginlikleri hile, oyun ve düzenbazlık üzerine kurulmuştur. Sarı renk bu masalda olumsuz bir anlam içermektedir.

Masalda üzerinde durulması gereken bir başka unsur ise tosun veya boğadır. Boğa genellikle yer unsuru olarak değerlendirilmekle beraber eski Türklerde Alplik ongunu ya da timsalidir. Erken devir Türklerinde savaş ilahı, kuvvet ve kudret timsali olduğundan hükümdar ya da hükümdarlık simgesi sayılırdı. Tonyukuk yazıtında hükümdarın yağlı semiz bir boğa ile karşılaştırılması bu konuyu desteklemektedir. Öte yandan Yak öküzü kuyruğu ya da kotuz kuyruğu egemenlik simgesi olan tuğlarda da kullanılıyordu. Özellikle bu tip durumlarda boğa göğe mensup (gök boğa) olarak düşünülüyordu. Dede Korkut hikâyelerinde de boğa güç, kuvvet ve yiğitlik simgesidir. Bu hikâyelerde Boğaç Han, bu anlamı ifade etmek üzere boğayı alt ettiğini görüyoruz. Hayvanla mücadele sahnelerinde boğanın yenildiği görülmektedir: Bu nedenle yer unsuru içerisinde yer almaktadır. Oniki hayvanlı Türk takviminin de yıl simgelerinden biridir (Çoruhlu, 2002: 145-146). Ud (sığır) yılında sığırların dövüşken olmasından dolayı bu yılda harpler çoğalır. Havalar değişik olur, kış sert geçer, meyveleri afet vurur. Yılın ilk üçte birinde doğan çocuklar uzağı görür ve bilgin olur. İkinci üçte doğan çocuk daima gamlı ve kederli olur. Son üçte birinde doğan çocuk cahil ve az akıllı olur (Turan, 1941: 91). Ayrıca Nevruz bayramında da tasvir edilen aslan (güneş) ve boğanın mücadelesi baharın gelişini simgelerdi (Çoruhlu, 2002: 146). Dede Korkut Kitabı’nda gerek Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu’da gerekse Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu’nda boğa yenilen taraf olarak anlatılmaktadır. İnsanlarla ya da hayvanlar arasındaki mücadeleleri tasvir eden resimlerde boğanın yenilen taraf olarak resmedilmesinden dolayı boğanın yer unsuruna ait olduğu düşünülmüştür (Özkartal, 2012: 69). Dolayısıyla masalda tosun/öküz/boğa² yer unsuru olarak güç ve kuvveti temsilen kullanılmıştır. Sarı Kardeşler, oğlandan tosunu hile ile ucuza satın alarak güç ve kuvvetin kendilerinde olduğunu göstermek istemişlerdir.

Hocanın oğlu, pazarda Sarı Kardeşlerin oyununa gelerek tosunu, eşek fiyatına satar ve eve döner. Hoca oğlanın kendisine uzattığı parayı görünce “*Ee, oğlum burada beş lira var bizim tosun on lira ederdi nerede bu beş*

² Sığır, öküz, boğa konusunda Fatih Balcı’nın hazırladığı *Türk Kültü Tarihinde Boğa-Öküz* (İstanbul 2019, Hiper Yayınları) adlı çalışmasına bakılabilir.

lira?” diye sorar. Hoca'nın oğlu bunun üzerine babasına: “Baba pazarda tosuna talip olan herkes sarışındı. Hepsi de tosun olmadığını eşek olduğunu söyledi durdu ben de baktım ki satamayacağım elimde kalacak eşek fiyatından sattım bizim tosunu.” (Gökçe, 2018: 193) diye cevap verir. Günlük yaşamda da insanın tıkanıdığı, tükendiği, kendisini bağımlılıktan ötürü mutsuz hissettiği ya da yalnızlık duygusu içinde bunaldığı zamanlar, bu duygular ona “yola çıkma” zamanının geldiğini fısıldar. Süreci başlatmak insanın elindedir; ya bu sese kulaklarını tıkayıp mutsuzluğuyla baş başa kalacak ve kendini tanıma fırsatını kaçıracak ya da “çağrıya” uyup “yola çıkacaktır.” Gerçek kahraman hiçbir zaman gözünü budaktan sakınmaz. Risk almadan bir şeyleri başarmak, iyileşmek, gelişmek pek mümkün değildir (Işık, 2012: 6). Hocayı da harekete geçiren şey yani maceraya çağırın olay, oğlunun başına gelenlerdir. Hocanın maceraya atılması veya ayrılık aşamasını başlatması, Sarı Kardeşlere oğlunun başına gelen olaya kadar hiç kimsenin müdahale etmemesidir. Kahraman Sarı Kardeşlere karşı mücadeleyi başlatması aynı zamanda kahramanın olgunlaşma basamaklarını da başlatması demektir. İçsel sesle harekete geçen Hoca karşıt değerlerle mücadeleye çağırılmıştır. Yani iyi ile kötünün mücadelesi başlamış olur. Hoca burada iyiyi temsil ederken Sarı Kardeşler ise kötüyü temsil etmektedir. Hoca, oğluna yapılan muameleye kayıtsız kalmamış, hemen bir eşek satın alıp eşeğin yemine de üç altın karıştırarak eşeğe yedirmiştir. Ardından da Sarı Kardeşlerin evine gelmiştir. Zira Hoca, eşeğe yedirdiği altınlar sayesinde eşeği Sarı Kardeşlere oldukça pahalıya satacaktır. Hoca aklını kullanarak Sarı kardeşlere ders vermek için erginlenme aşamasına geçmiştir.

2. Erginlenme Aşaması

Erginleşme/Erginlenme, sembolik yolculuğun en önemli merhalesidir. Kahramanın içsel/dışsal bütün potansiyelini fark ettiği, ruhunda büyük değişikliklerin meydana geldiği bu aşamada kendiliğin ve bireyleşmenin sırları gizlidir. “*Erginlenme, varoluşsal durumda temel bir değişime denk düşer; aday sınavından, erginlenme ritüelinden önce sahip olduğundan tamamen farklı bir beden olarak ortaya çıkar ve bir başkası haline gelir.*” (Eliade, 2015: 12). Kahraman eşiği geçip, karşısına çıkan engelleri aştıkça ruhu tekâmül eder. Ancak bu engeller, fenomenolojik varlığın sınırlarını, sonsuz bir güçle sinayacak potansiyele sahiptir.

Sembolik yolculuğun zorlu şartları, kahramanı fiziksel ve psikolojik yönden erginleşmeye hazırlar. Bu bakımdan erginleşme, bireysel ve toplumsal korkuların açığa çıktığı, mücadele etme gücünün üstün değer

kazandığı bir aşamadır. Kimi masal ve mitlerde ejderhalar devler ve korkunç yaratıkların, kahramanın cesaretini gücünü ve zekâsını sınavdığı bu dünya, onu erginleyen, geleceğe hazırlayan sınavlarla doludur. Campbell bu durumu şöyle açıklar: “Eşik aşıldıktan sonra, kahraman bir dizi sınavdan geçmek üzere tuhaf biçimde akışkan, belirsiz biçimlerin düş dünyasına doğru ilerler.” (Campbell, 2010: 113). Sınavlar kahramanı içinde bulunduğu toplumdaki uzaklaştırır ve yalnızlaştırır. Campbell sınavları mistik bir yorumla da açıklamaya çalışır. Sınavlar yolu, duyuların arındırılıp önemsizleştirildiği, enerji ve ilgilerin aşkın şeylere yoğunlaştırıldığı, benliğin arındığı, kişisel geçmişin çocukluk imgelerinin dağılması, aşılması ve dönüşmesidir (Campbell, 2010: 117).

Erginleşme yolculuğunda kahramanın karşısına çıkan her engel, aşılması gereken bir eşiktir. “Eşiğin aşılması evrensel kaynağın kutsal alanına atılan ilk adımdır.” (Campbell, 2010: 98). Kutsala doğru yolculuk, kahramanın öz benliğini şekillendirir. Dolayısıyla eşik, sınama aşamasında çok önemli bir noktadır. Eşiğin aşılması, yolculukta yeni bir süreç başlatır. Pek çok zorluğun yanında pek çok mucizeyi de barındıran bir dünyaya adım atılır. Kahramanın karşısına çıkan her engel ona yeni ufuklar açar. Örneğin sembolik yolculukta karşılaşılan amansız bir düşman -ki bunların her biri arketipsel bir öğedir- mağlup edildiği zaman sınırlarını ancak kahramanın belirleyeceği bir düzen kurular.

Macera çağrısına cevap verip, büyümlü eşiği aşan kahramanı yeni bir dünya beklemektedir. Masal kahramanı Hoca, Sarı Kardeşlerin oğluna yaptıklarını duyunca hemen harekete geçer ve kötülerle mücadelesine başlar.

2.1. Balinanın Karnı

“Büyümlü eşikten geçişin bir yeniden doğum alanına geçme olduğu fikri, dünyanın her yerinde rahim imgesi olan balina karnıyla simgelenmiştir” (Campbell 2010: 107). Arketipsel sembolizm bağlamında mağara/kuyu gibi mekânlar anne rahmini simgelediği gibi masalımızda yer alan torba da bu özelliklere sahip bir mekân olarak değerlendirilebilir. Masal kahramanı Hoca, sınavlar yoluna girmeden önce yeniden doğuşun temsili olan aydınlanma mekânı olan bir torbaya girer.

Sarı Kardeşler, Hocanın kendilerine yaptıklarından dolayı onu cezalandırmak için torbaya koyarlar. Sarı Kardeşler, hocanın içinde bulunduğu torbayı yalnız bırakıp onun ölümüne şahitlik etmeleri için halkı çağırmaya giderler. Hoca, çuval içerisinde ölümü beklerken aklına ve sezgisine danışarak harekete geçer ve ölümden kurtulur. “Hoca çuvalın içinde

feryat figan bağırmağa başlamış: “Ben padişahın kızını istemem, ben padişahın kızını istemem!” diye (Gökçe, 2018: 195). Hoca bu şekilde feryat figan edip bağırırken kendisinin birileri tarafından kurtarılacağını bilir. Tam o sırada “Zavallı bir köy çobanı gelen bu sese doğru yönelerek gitmiş bakmış ki ses ata bağlı bir çuvalın içinden geliyor. Gitmiş çözmüş çuvalı ve Hoca’ya demiş ki “ Neden bağırırsın be adam?” Hoca da “Beni padişahın kızı ile evlendirecekler ben istemiyorum zorla götürüyorlar beni” demiş. Bunu duyan çobanın ağzı kulaklarına gelmiş: “Ben isterim” demiş (Gökçe, 2018: 195). Bunun üzerine Hoca çuvaldan çıkar ve çoban çuvala girer. Hoca böylece çuvalın ana rahmi özelliğini gösteren karanlık mekânından erginlenerek çıkacak ve ölümden kurulacaktır. Bu kurtuluş kahraman için hayata yeni bir başlangıç olacaktır.

2.2. Gölge Arketipi

Erginlenme yolculuğuna çıkan kahraman, belli serüvenleri yaşayıp, sınavlardan geçerken karşılaştığı ilk aşama gölge arketipidir. Bu yolculuk, kahramanın güç kazanma sürecinde gerçekleştirmesi gereken aşamalardan birisidir. Hocanın Aklı masalında Sarı Kardeşler ve çoban gölge arketipini temsil etmektedirler.

Hoca, Sarı Kardeşlerin tosununu eşek fiyatına satın almalarına kızdığı için bir eşek satın alarak gölge arketipi olarak karşımıza çıkan Sarı Kardeşlere ders vermek ister. Hoca, oğluna oynanan oyunda yer alan eşek motifini kullanarak gölge arketipi Sarı Kardeşlere kendi oyunlarıyla cevap verir. Tasavvufi anlamda eşek, nefsi sembolize etmektedir. Nefis her arzulanana şeyi elde etmek ister. Onu elde etmek için de pek çok kötülüğe başvurur. Nefsi, terbiye etmek için ruhu kötülüklerden arındırmak gerekir. Bu terbiye nefsin isteklerini yerine getirmemektir. Eşek aynı zamanda yük taşımak için kullanılan bir hayvandır. Yük altında sıkıntı çeken eşek, üzerindeki yükü atınca rahata kavuşur. Nefsin yani eşeğin sırtına sabır ve şükür yüklenirse, açgözlülük ortadan kalkar. Sarı Kardeşler nefislerinin arzularına uyarak haksız yere kazanç elde etmek için her türlü kötülüğü yaptıkları görülmektedir. Kahraman onların yaptıklarının kötü bir davranış olduğunu göstermek için eşek üzerinden bir mesaj vermeye çalışmıştır. Hoca, eşeğin yemine üç altın karıştırarak eşeğe yedirir. Ardından da Sarı Kardeşlerin evine gelir. Ertesi gün Hoca, eşeğe yedirdiği altınları eşeğin tersinden çıkarır. Bunu gören Sarı Kardeşler, eşeği Hoca’dan satın almak isterler. Hoca eşeği 100 altına satıp Sarı Kardeşlere ahırın kapısını yedi gün açmamalarını tembih ederek oradan ayrılır. Yedi gün sonra ahırın kapısını açan Sarı Kardeşler

eşegin ölüsüyle karşılaşır. Kahraman erginleme aşamasındaki ilk sınavını ve ilk mücadelesini vermiş olur. Sarı Kardeşler gölge arketipi olarak açgözlülüklerine yenilirler. Çünkü insanoğlu, gördüğü her şeyi nefesine uyararak hep daha fazlasını isteyen bir özelliğe sahiptir. Manevi anlamda dünyevî lezzetleri görmeyen insan, iç dünyasının derinliklerinde yücelerek birliğe ulaşırken, maddeye tapan insan ise aç gözlülüğü ve duyumsuzluğu ile ilim ve akıldan (Şenocak, 2016: 1323) uzaklaşmaktadır.

Gölge arketipi olan Sarı Kardeşlere Hocanın verdiği ders masalın ilerleyen kısımlarında devam etmiştir. Hoca, pazardan iki tavşan alır. Hanımına ne yapması gerektiğini anlatır ve tarlada yedi kardeşin gelmesini bekler. Kardeşler geldiğinde onları bekliyormuş gibi *“Ooo neden bu kadar geç kaldınız? Gelin gelin ben de sizi bekliyordum. Geleceğinizi haber verdi”* demiş elindeki tavşanı onlara göstererek. O şaşkınlıkla ne diyeceklerini bilemeyen yedi kardeşler Hoca'ya: *“Hoca sen bizim olduğumuzu ve buraya geleceğimizi nasıl öğrendin?”* demişler. Hoca da elindeki göstererek: *“Bu benim çocuğum gibidir. Evde olanı biteni, hanımla iletişimimi bununla kurarım sizden önce varıp bana sizin geleceğinizi haber etti”* demiş. *Şaşırıp kalan yedi kardeşler neden geldiklerini unutup birbirlerine bakmaya başlamış. Hoca: “Hadi akşam misafirim olun ne yiyeceksiniz deyiverin de söyleyeyim ha buna gitsin desin Hanım'a, gidince hazır olur her şey”* demiş.” (Gökçe, 2018: 194). Akşam eve geldiklerinde yemeklerin hazır olmadığını gören Hoca bıçağıyla hanımını öldürür, içerden getirdiği kavalı çalarak hanımını uyandırır. Bu durumu gören Sarı Kardeşler, hemen tavşanla kavalı satın alıp evlerine gelirler. Sarı Kardeşler hocanın yaptığı gibi yapıp hanımlarını öldürürler. Kavalı ne kadar çalarlarsa çalsınlar yedi kardeşin hanımlar bir türlü uyanmaz. Sarı Kardeşler, Hoca tarafından oyuna getirildiklerini anlarlar. Bunun üzerine Hoca'yı öldürmeye karar verirler. Hoca'yı yakalayıp bir çuvala koyar, dereye atmak isterler. Kişiler, bilinçdışının karanlığına hapsettiği korkaklık, cimrilik, ikiyüzlülük, kötülük vb. gibi duygularını ancak kontrol altına almayı öğrendikleri zaman bireyleşme yolculuklarında önemli bir mesafe kat edebilirler (Şimşek-Şenocak, 2009: 115). Ancak görülen o ki Sarı Kardeşler, kötülük yapma duygularını kontrol altına alamamışlar ve Hoca'yı öldürme planı yapmışlardır. Burada üzerinde durulması gereken unsurlardan biri tavşandır. Tavşan sembolik olarak bir gölge arketiptir. Bu arketip, insanın nefisini ve cinsel dürtülerini ifade eden bir arketiptir. Ayrıca sembolizmde iyi şans, doğurganlık, zekâ ve yaratıcılıkla ilişkilendirilmiştir. Sarı Kardeşlerin açgözlülükleri, doymak bilmeyen nefisleri ve her şeyi zorbalıkla elde etmeleri

‘tıpkı bir gölge gibi’ yapışık bilinçaltında yer alan bu duygular tavşan gölge arketipiyle ortaya konulmuştur. Bu duyguları gölgenin karanlığı bastırılır ve böylece kahraman bilinç dışına erişmiş olur.

Türk kültüründe ya da mitolojisinde tavşan, fazla yer tutmayan hayvanlardan biridir. Erken devirlerde tavşan, renginden ötürü beyaz tavşanın göğe ait, siyah tavşanına yer unsuruna ait sayılmıştır.

Şamanist Türk topluluklarında diğer birçok hayvan gibi Altaylılar ve Yakutların duvarlara ya da sırıklara tavşan derilerini asmalarından da anlaşıldığı gibi tavşan bir tözdür. Şamanın yardımcı ruhlarından biridir. Bu nedenle şaman davulunun yüzeyi bazen tavşan derisiyle kaplanmıştır.

Tavşan ayrıca oniki hayvanlı takvimdeki yıl simgelerinden biridir. Göktürk devrinde av hayvanı olduğu için uğurlu ve bolluk timsali sayılmıştır.

İslamiyet’ten sonraki Türk tasavvurlarında tavşanın daha ziyade bolluk, kurnazlık ve iyi şansın simgesi olarak anlatıldığını görüyoruz. O bazen korkaklık-ürkeklik simgesi de olmuştur. Ancak ortaçağ Türk-İslam dünyasında (hatta günümüzde de) bu hayvanın özellikle Alevi Türkler tarafından uğursuz bir hayvan olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle tavşan günümüzde minyatürlerde olumsuz anlamda da tasvir edilmiştir (Çoruhlu, 2002: 156). Tavşanın uğursuz bir hayvan sayılması sadece Kızılbaşlar arasında değil, Sünnilerde de yaygın bir inanıştır: yola çıktığında tavşana rastlayan kimse bunu yolculuğu süresinde birçok güçlüklerle uğrayacağına bir ön-belirtisi sayar (Boratav, 1984: 56-57). Ayrıca tavşan pek güvenilir bir hayvan olarak görülmemiş, çoğunlukla kurnaz ve içten pazarlıklı olduğuna inanılmıştır. Bunun yanı sıra tavşan güzel, cilveli ve biraz hafif meşrep bir kadına benzetilmiştir (Schimmel, 2005: 45).

Masalda yer alan kaval da sembolik anlam ifade eden bir kavramdır. İslam inancına göre kıyametin kopacağını haber veren sur/kavaldır. Kur’anı Kerim’in pek çok ayetinde Allah’ın emriyle sura üflenecek ve kıyamet kopacak, sura tekrar üflendiğinde herkes yeniden dirilecektir³. İslam inancına göre sura üfleme görevi dört büyük melekten biri olan İsrail’e aittir. Masal metninde Hoca, kıyamet koştuktan sonra insanların tekrar dirilmesinin surla olduğunu hatırlatmıştır. Kıyametin kopacağı ve insanların tekrar dirileceği

³ “Ve sūra üflenmiştir. Göklere kim var, yerde kim varsa çarpılıp yıkılmıştır. Ancak Allah’ın dilediği müstesna. Sonra ona bir daha üflenmiştir. Bu defa da hep onlar kalkmışlar bakıyorlardır.” Zümer Suresi 68. ayet. Bu ayetin dışında Kehf Suresi 98, Taha Suresi 101, 102, Müminun Suresi 101, Neml Suresi 87, Yasin Suresi 51, Kaf Suresi 19-21, Hakka Suresi 13, Müddesir Suresi 8, 10, Nebe Suresi 17-18. ayetlerde sura üflemesinden ve kıyametin kopacağından bahsedilmektedir.

günü sembolik olarak kavalla ifade edilmiştir⁴. Ancak yedi kardeşlerin böyle bir şeyin mümkün olmayacağını anlamayacak kadar gözlerini para ve güç hırsı büründüğü anlaşılmaktadır.

Masalda yer alan başka bir gölge arketip çobanın hırsına yenik düşerek torbaya girmesidir. Hocanın sınavı içinde hapsoldüğü torbadan kurtulmak olacaktır. Torbadan aklını kullanarak kurtulan Hoca, gölgesine yenilen hırsı ve aptallığı ile hareket eden çobanı torbaya sokarak yoluna devam eder. Bilincin temsili kahraman burada aslında gölge ile girdiği mücadeleyi kazanmış ve gölgeyi biran için kendi hapsoldüğü mekâna kapatmayı başarmıştır.

Hoca, torbaya giren çobanın hayvanlarını alarak oradan uzaklaşır. Geri gelen Sarı Kardeşler ise torbanın içinde Hocanın olduğunu düşünerek torbayı suya atarlar. Daha sonra Hocayla karşılaşan Sarı Kardeşler şaşırırlar. Masaldaki gölge arketipi olan çobandan kurtulmayı başaran Hoca, Sarı Kardeşlerin pek çok tuzağından aklını kullanarak kurtulmayı başarmıştır. Daha sonra masal kahramanı, Sarı Kardeşlere boğulmadığını dereden koyunlarla çıktığını, söyler; *“Nasıl olur sen nasıl kurtuldun?” diye sormuşlar Hoca’ya, Hoca’da: “Ohoo keşke birazcık daha öteye sallasaydınız derenin altında sürüsüne bereket koyun var” demiş* (Gökçe, 2018: 195). Yedi Kardeşler buna inanır ve gölge arketipinin en belirgin örneklerinden birisi olan açgözlülüğüne yenilerek onlar da sayısız koyun sahibi olmak isterler. Kibirlerinin ve açgözlülüklerinin esiri olan Yedi Kardeşler, Hocanın yönlendirmesi ile dereye girer ve boğulurlar. Böylece masal kahramanı macerası boyunca karşılaştığı tüm gölge arketipleriyle olan savaşını kazanarak psişenin⁵ bütünlüğünü sağlamış ve sınavlar yolunu başarı ile tamamlamış olur.

3. Dönüş Aşaması

“Kahraman, macerası sona erdiğinde yaşam değiştiren gezisinden dönmelidir.” (Campbell, 2010: 84). Birey/kahraman, çıktığı yolculukta erginleşmiş böylece varoluş amacı gerçekleşmiştir. Geriye dönen kahraman için her şey başlangıçtan farklıdır. İçsel bene ulaşmış, ruhu esaretten kurtulmuştur. Kendisini gerçekleştirmek adına yola çıkan kahramanın

⁴ Türk kültüründe kaval olmasa da tef, saz, davul gibi çalgılar ölüp dirilme motifini simgelediği görülmektedir. Özellikle Şamalar rüyalarından (sembolik ölüm) tef, kopuz veya davulla, Aşıklar ise sazla uyanırlar.

⁵ Ruh, ruha ait, kişiliğin tümü, bilinçli ya da bilinçdışı tüm duygu, düşünce ve davranışlar. Jung’a göre psişe; bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışından oluşan bir kavramdır.

merkeze dönmesi, onun dönüş yolculuğunun sona erdiğini anlatmaktadır (Çetindağ Süme, 2011: 158).

Kahraman bu maceraları yaşayarak, bilgi ve erdem sahibi olmuştur. Yenilenen kahraman için artık bu yabancı dünyadan, yola ilk çıktığı bilindik dünyasına dönme vakti gelmiştir. Kahraman hep iyi olanı arzular bundan dolayı dünyaya huzur getirir. Erginleşmenin amacı da öz benlik ile bir olmaktır. Tasavvufi anlamıyla insan-ı kâmile varmak, maddenin ve mananın özüne ulaşmak arzulanır. Maceranın sonunda çeşitli zorluklardan geçen, bütün sınavları başarıyla atlatan kahraman kendisini/özünü bularak geri dönüş yoluna girer (Şimşek, 2017: 68).

Masal kahramanı Hoca; serüveni boyunca kurduğu tuzaklardan kurtulduğu Sarı Kardeşleri dereye koyun getirmek için girmeye ikna ederek dönüş aşamasındaki eşiği aşmıştır.

Hoca, Sarı Kardeşlerin yaşadığı bölgede herkese haksızlık yaptığını bildiği için oğlunu da bu konuda uyarmıştır. Ancak Hoca'nın oğlu, Sarı Kardeşlerin haksızlığına uğrayınca Hoca artık yolculuğa çıkmanın zamanı geldiğini düşünmüştür. Hoca bu yolculuğunda Sarı Kardeşlerin ve çobanın gölge arketipiyle mücadele edip mücadele sonrasında yolculuğunu tamamlayıp dönüş aşamasına geçmiştir. Masal kahramanının dönüş aşaması evine doğru olmuştur. Masal kahramanı, yaptığı mücadele sonrasında Sarı Kardeşlerin ölmelerini sağlamış ve erginlenme sürecini tamamlamıştır. Uzun süren zorluklarla mücadelelerin ardından erginlenen, dönüşen kahraman, topluluğa dönerek güç ve cesaret sahibi olduğunu köylülere göstermiş olur.

Macerasını tamamlayarak dönen masal kahramanı artık eskisinden farklı bir birey olmuş, çevresini daha iyi tanımaya başlamıştır. Masalın sonunda kahraman kendisine kötülük yapan Sarı Kardeşleri cezalandırmış ve *“O günden sonra köylü Yedi Kardeşlerden kurtulduğu için minnettar olmuş Hoca'ya. Hoca'da oğlunun müriyetini yapmış. Tam kırk gün kırk gece fakire fukaraya yemek verip düğün yapmış köyünde”* (Gökçe, 2018: 196). Böylece kahraman, erginlenme sınavında verdiği başarılı mücadeleyle bilincin zirvesine ulaşmıştır.

Sonuç

Kendisi olmayanı yansıtan sembol, ardına gizlenen anlamların açıklanmasıyla çok derin bir dünya olduğu görülür. Bu semboller dünyasını anlamak ve anlamlandırmak milletlerin hayatlarına dair pek çok kültürel unsuru ortaya çıkarır. Türk halk anlatmaları, bünyesinde kültür kodları olarak

adlandıracağımız pek çok semboller barındırır. Bu anlatmalardan biri de masallardır. Joseph Campbell'in sistemleştirdiği sembolik yolculuğun "ayrılık-erginleşme-dönüş" aşamaları içerisinde kolektif bilinç dışına ait pek çok unsur "Hocanın Akli" masalında da karşımıza çıkmaktadır. Masal kahramanı Hoca, metin içerisinde önce oğlunun başına gelenlerden dolayı ayrılık aşamasıyla yolculuğa çıkmış, bu yolculuk sırasında çeşitli engelleri aşarak erginlenmiş ve masalın sonunda dönüş aşamasıyla sembolik yolculuğunu tamamlamıştır. Sembolik yolculuğun başında yaşadığı dünyada anlamlı/anlamsız bir parça olan masal kahramanı, erginleşmenin sonunda bütün haline gelir. Sadece toplumla değil, kâinatla da bütünleşir. Tüm engeller aşılarak bireyleşme yolunda büyük bir adım atılır. Sonuçta kahraman, dairesel harekete ve kâinatın düzenine uygun olarak geriye döner. Böylece ruhsal kazanım, sonsuz bir döngü ile birlikte, değeri canlı kalacak bir sürece erişir. Kahraman artık eksikliklerini tamamlamış, gücünün ve neler yapabileceğinin farkında olan bir birey olmuştur.

KAYNAKÇA

Aarne, Antti ve Thompson, Stith, *The Types of the Folktale*, Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia Academia Scientiarum Fennica, 1964.

Bakırcı, Nedim, "Kırım Tatar Masallarından "Altın Elma" Adlı Masalın Arketipsel Sembolizm Açısından Çözümlemesi", *Türük Dergisi*, 7(19), 2019, s. 36-46.

Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984.

Campbell, Joseph, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (çev. Sabri Gürses), Ankara: Kabalcı Yayınevi, 2010.

Çetindağ Süme, Gülda, *Koroğlu Merkezli Hikâyelerin Sembolik Açılımı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2002.

Eberhard, Wolfram ve Boratav, Pertev Naili, *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1953.

Ege, Fatih, “Namert ile Cömert Masalı’nın Arketipsel Sembolizm Açısından İncelenmesi”, *Bilim ve Kültür-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, Mar, 2013, s. 36-43.

Eliade, Mircea, *Doğuş ve Yeniden Doğuş*, (çev. Fuat Aydın), İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2015.

Ersoy, Elif, “Jung’un Arketip Kavramı”, http://www.anadoluyadinlanma.org/Yazilar/jung_arketip.pdf, (Erişim Tarihi 11.06.2019).

Esin, Emel (2001), *Türk Kozmolojisine Giriş*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Fromm, Erich, *Masallar, Rüyalarda Mitler*, (çev. Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten), İstanbul: Say Yayınları, 2015.

Gökçe, Enis, *Kocaeli/Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) Köyü Monografisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Işık, Neşe, “Türk Masal Kahramanlarının “Yolculuk”tan Olgunluğa Değişim Süreci”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 200, Ekim, 2012, s. 1-18.

Jung, Carl Gustav, *Analitik Psikoloji*, (çev. Ender Gürol), İstanbul: Payel Yayınları, 2006.

Özcan, Tarık, “Oğuz Kağan Destanının Kahramanlık Mitosu Bakımından Çözümlemesi”, *Millî Folklor*, Bahar 8/57 (2003), s. 76-81.

Özkartal, Mehmet, “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı’ndan Örnekler)”, *Millî Folklor*, Sayı 94, Yaz, 2012, s. 69.

Sakaoğlu, Saim, *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

Schimmel, Annemarie, *Halifenin Rüyaları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.

Şenocak, Ebru, “Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Destana Arketipsel Bir Yaklaşım”, *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi Dede Korkut ve Türk Dünyası*, C. 3, 2016, s. 1313-1328.

Şimşek, Esmâ ve Şenocak, Ebru, “İbn Sinâ Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili”, *Milli Folklor*, Sayı 82, Yaz, 2009, s. 110-121.

Şimşek, Esmâ, “Kültürümüzde Yol ve Bu Bağlamda “Uzun İnce Bir Yoldayım” Adlı Şiirin Sembolik Çözümlemesi”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 13, 2017, s. 55-69.

Turan, Osman, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul: DTCF Yayınları-Cumhuriyet Matbaası, 1941.

Ek 1: HOCANIN AKLI

Bir varmış bir yokmuş bir zamanlar fakir bir hocanın oğlu olmuş. Hoca ve hanımı mutlu mesut yaşarken gel zaman git zaman hocanın oğlu askerden tezkeresini alıp evine dönmüş. Annesi ve babası eve sağ salim dönen evlatlarını görünce çok sevinmişler. Hoca ve eşi artık evlatlarının evlendirme çağına geldiğini düşünüp Hoca, hanımına: “Artık bu çocuğun evlenme çağı geldi Hanım bunu baş göz etmek gerek” demiş. Hanımı da Hoca’ya: “Halimiz ortada paramız pulumuz yok neyle evlendireceğiz bu gariban çocuğu?” demiş. Hoca oğluna seslenerek yanına çağırılmış.

“Oğlum ahırda bir tosunumuz var yarın onu alıp pazara git ve onu pazarda sat” demiş. Sabah erkenden kalkan Hoca oğlunu uyandırmış. Tosunu hazırlayıp oğlunu pazara yolcu etmeden önce ona çok önemli bir uyarıda bulunmuş: “Beni dikkatle dinle oğlum, bu civar köylerde tanınan Yedi Sarı Kardeşler Çetesi’ni duymuşsundur. Bunlarda her türlü hile, oyun, düzenbazlık vardır. Sakın ha tosunu bu sarı kardeşlere satmayasın” diyerek şafak sökmeden oğlunu pazara yolcu etmiş. Hocanın oğlu epeyce bir yol aldıktan sonra karşısına bir adam çıkmış. Adam: “Delikanlı yolculuk nereye?” diye sormuş. Hocanın oğlu da tosunu pazara götürüp satacağını söylemiş.

Bunun üzerine adam hayrete düşerek demiş ki: “Ne tosunu yahu ben ortalıkta tosun mosun göremiyorum eşek bu!” Delikanlı dikkatlice adama bakarak babasının sözlerini hatırlamış ve adamın sarılın olması üzerine yoluna hiç aldırmandan devam etmiş. Hocanın oğlu henüz pazara varmadan birkaç kişi ile karşılaşmış. Onlar da ilk gördüğü adam ile aynı tepkiyi verince hocanın oğlu da hiddetlenip en sonuncusunu yanından kovmuş. Hayvan pazarına varan hocanın oğlu tosununu bir yere bağlamış ve hayvanın önüne yiyeceğini suyunu koymuş. O da satılığa çıkardığı tosunun yanına oturup müşteri beklemeye başlamış. Pazarda tosunu talip olan tüm müşteriler sarışınmış ve hepsi sanki aynı ağızdan konuşuyorlarmış gibi satılan tosunun tosun olmadığını bir eşek olduğunu iddia etmişler. Akşama doğru durum öyle karışık bir hale gelmiş ki hocanın oğlu bile kendinden şüphe etmeye başlamış. Bakmış ki olacak gibi değil tosun elinde kalacak kararını değiştirip ilk gelen müşteriye tosunu eşek fiyatından satacakmış. Ve en son gelen sarışın müşteriye, hiç pazarlık yapmadan, tosunu eşek fiyatından satmış. Evine dönen hocanın oğlu parayı babasına uzatınca Hoca: “Ee, oğlum burada beş lira var bizim tosun on lira ederdi nerede bu beş lira?” demiş. Hocanın oğlu bu durum üzerine babasına: “Baba pazarda tosunu talip olan herkes sarışındı.

Hepsi de tosun olmadığını eşek olduğunu söyledi durdu ben de baktım ki satamayacağım elimde kalacak eşek fiyatından sattım bizim tosunu.”

Durumu öğrenen Hoca hemen gidip bir eşek almış. Eşegi aldıktan sonra bir arkadaşından üç tane ödünç altın istemiş. Aldığı bu üç altını yemlerinin içine karıştırarak eşegine yedirmiş. Hoca ertesi gün erkenden eşekle beraber sarı kardeşlerin köyüne giderek kapılarına dayanmış. Sarı kardeşler hocayı görünce sevinmişler ve buyur etmişler. Elinden eşegini alıp ahıra doğru götürmüşler hoca da arkalarından gitmiş. Hocaya dönüp demişler ki: “Hocam sen dön evde dinlen biz eşegi ahıra bağlayıp geleceğiz” demişler. Hoca dinlemeyerek ahıra kadar onlarla beraber girmiş. Ve onlardan eşege vermek için biraz yem ve su isteyerek eşegin önüne koymuş. Hep beraber ahırdan dışarıya doğru çıkarken Hoca telaşlı bir şekilde: “Kapıları iyice kapatıp, kilitleyin” demiş. Sarı kardeşler durumdan şüphelenerek Hoca’ya bunu neden yapmak istediğini sormuşlar. Hoca’da: “Sabah olunca görürsünüz” demiş. Ardından eve çıkmışlar, yemek yemişler sohbet etmişler ve uyumuşlar. Ertesi gün kahvaltılarını yaptıktan sonra hoca yedi kardeşten bir güğüm su ile küçük bir leğen istemiş. İstediklerini hocaya getiren kardeşler merakla hocanın ne yapacağını beklemişler. Hoca ahıra doğru giderek kapıları açmalarını istemiş. Kapıları açan yedi kardeşler içeriye giren hocayı takip etmiş. Hoca eşegin arkasına geçerek kollarını sıyırılmış. Ve: “Bismillah!” demiş ve eşegin tezекlerini karıştırmaya başlamış. Hoca ilk altını, ikincisini ve üçüncü altını bulmuş, altınları ve ellerini yıkayarak: “Allah bereket versin” demiş ve ahırdan çıkmış. Durumu gören yedi kardeşler hayretler içerisinde kalmışlar. “Yahu Hoca nasıl olur bu?” demişler. Hoca’da: “Allah’ın bir hikmeti işte benim eşek altın sıcıyor şimdi neden size kapıları sıkı sıkıya kapatın dediğimi anladınız mı?” demiş. Şaşkına dönen yedi kardeşler hocaya yalvarmaya başlamış: “Dile bizden ne dilersen hoca bu eşegi bize sat” diye yalvarmışlar hocaya Hoca’da iyice naza çektikten sonra kendini tam 100 altın karşılığında satmış eşegi yedi kardeşe. Oradan ayrılırken Hoca yedi kardeşlere: “Benim eşek çok yorgun çocuklar ahırın kapılarını iyice kapatın tam yedi gün eşegin yanına hiç uğramayın yemi suyunu ahırın üst tarafından verin” demiş. Dediklerini harfiyen yerine getireceklerini söyleyen yedi kardeşlerin yanından ayrılan hoca başka bir köye gidip iyi bir at almak istediğini söylemiş meydanda bir kişi çıkmış: “Benim çok iyi cengâver bir atım var ama pahalıdır bilesin” demiş. Hoca’da: “Gidip görelim parası mühim değil” demiş. Atı gören Hoca çok beğenmiş. “Ne kadar?” diye sormuş satan adama, adam da: “Dedim sana pahalı bir altın” demiş. Hoca’da: “Al sana iki altın” diyerek almış atı koyulmuş yola evine varınca olanları Hanım’ına

anlatmış demiş ki: “Ya Hanım işte böyle bu yedi kardeş mutlaka bana hesap sormaya gelecek şimdi sana anlatacaklarımı iyice dinle git kasaptan hayvan bağırsağı al. Pazardan da iki tavşanla bir kaval al. Yedi Kardeş kapıya dayanınca ben tarlada olurum onlar kapıya dayanınca tavşanın bir tanesini mutlaka eline al onlar gidince boğazına bağırsakları dola sonra da yazmanla kapat gözükmesin” der. Bir hafta sonrasında yedi kardeşler ahıra iner kapıyı açmadan deliğinden bakarlar ki içeride parıl parıl bir şeyler parlamaktadır. Heyecandan kapıyı açamayıp birbirlerine çarparlar en sonunda açarlar kapıyı bir de bakarlar ki eşek nalları dikmiş. Nallarına vuran güneş etrafı aydınlatmış. Duruma uyanan yedi kardeşler öfkelerinden yerinde duramamış hemen hocanın kapısına dayanmışlar. Hocanın eşi tıpkı anlattığı gibi onlar hışımla kapıyı çalınca elinde tavşan çıkmış karşılıklarına hocanın nerede olduğunu soran yedi kardeşlere tarlada olduğunu söylemiş. Yedi Kardeşler tarlaya varınca Hoca sanki haberdar gibi onlara arkası dönük işiyle meşgul şöyle demiş: “Ooo neden bu kadar geç kaldınız? Gelin gelin ben de sizi bekliyordum. Geleceğinizi haber verdi” demiş elindeki tavşanı onlara göstererek. O şaşkınlıkla ne diyeceklerini bilemeyen yedi kardeşler Hoca’ya: “Hoca sen bizim olduğumuzu ve buraya geleceğimizi nasıl öğrendin?” demişler. Hocada elindekini göstererek: “Bu benim çocuğum gibidir. Evde olanı biteni, Hanımla iletişimimi bununla kurarım sizden önce varıp bana sizin geleceğinizi haber etti” demiş. Şaşırıp kalan yedi kardeşler neden geldiklerini unutup birbirlerine bakmaya başlamış. Hoca: “Hadi akşam misafirim olun ne yiyeceksiniz deyiverin de söyleyeyim ha buna gitsin desin Hanım’a, gidince hazır olur her şey” demiş. Apışıp kalan yedi kardeş söylemişler ne yemek istediklerini, hoca da tavşanın kulağına fısıldayıp ormana doğru vurarak bırakmış. Yedi Kardeşler: “Yahu hoca yol orada sen ormana gönderdin tavşanı” demişler. Hoca’da: “Yoldan gitsin de köpeklere yem mi olsun dağdan bayırdan atlaya atlaya gider o kestirmelerden o yolu biliyor” demiş. Hayretle hocayı seyreden yedi kardeş Hoca’nın işi biter bitmez koyulmuşlar yola eve varmışlar. Varınca bakmışlar ki tavşan ocağın önünde ama yemekler hazır değil hocanın eşi: “Bey ben yetiştiremedim istediklerinizi” demiş. Hoca bir anda öfkelenerek aldığı gibi bıçağı eşinin boynuna çalmış. Duvar boydan boya kan olmuş kadın yere yığılmış. Yedi Kardeşler: “Hocam ne yaptın alt tarafı bir yemek için değer miydi?” demişler. Hoca’da siz karışmayın diye bağırarak başka bir odaya girmiş, elinde bir kaval ile içeriye gelen hoca karısının başında başlamış kavalı çalmaya bir de bakmışlar ki hocanın eşinin elleri ayakları kımıldıyor. Bir anda canlanmış kalkmış yerinden içeri gidip bir şeyler hazırlamaya koyulmuş. Bu sırada neden geldiklerini dahi unutan yedi kardeşler başlamışlar hocadan kaval ile

tavşanı istemeye hoca bu sefer dayatmayarak: “Tamam, zaten bu saatten sonra kimseyle işim olmaz benim sattım gitti öyle çok bir şey de istemem kavala on altın tavşana beş altın verin yeter” demiş. Tarlada çalışmakta olan yedi kardeşler Hoca’dan aldıkları tavşana akşam eve gidince ne yemek istiyorlarsa söylemiş ve salmışlar. Eve gidince bakmışlar ki istedikleri yok hepsi karılarının boğazlarını kesmiş. Gitmiş içeriden kavalı almışlar. Biri çalmış yok öteki çalmış yok beriki: “Bırakın ya siz çalmayı bilmiyorsunuz” diyerek kapmış kavalı yok. Hepsi denemiş nafile. En sonunda işe uyanmışlar ama bu sefer hocayı infaz etmeye karar vermişler. Yedi Kardeşler hocanın kapısına dayanmış hocanın ellerini ayaklarını bağlayıp bir çuvalın içine koymuşlar. İçlerinden bir tanesi: “Hoca paramızdan pulumuzdan en sonunda da eşlerimizden etti bizi böyle körü körüne azgın dereye atmak olmaz tüm ahaliye haber verelim de şanımız itibarımız yürüsün Yedi Kardeşleri dolandıranın sonunu herkesler görsün” demiş ve bunun üzerine Yedi Kardeşler hocayı çuvalın içinde bırakıp gitmişler ahaliye haber vermeye. Hoca çuvalın içinde feryat figan bağırmaya başlamış: “Ben padişahın kızını istemem, ben padişahın kızını istemem!” diye. Zavallı bir köy çobanı gelen bu sese doğru yönelerek gitmiş bakmış ki ses ata bağlı bir çuvalın içinden geliyor. Gitmiş çözmüş çuvalı ve Hocaya demiş ki: “Neden bağırırsın be adam?” Hoca’da: “Beni padişahın kızı ile evlendirecekler ben istemiyorum zorla götürüyorlar beni” demiş. Bunu duyan çobanın ağız kulaklarına gelmiş: “Ben isterim” demiş başlamış Hoca’nın ayaklarını ellerini çözmeye üzerindeki postu ve sürüyü Hoca’ya vermiş kendisi girmiş çuvalın içine Hoca sürüyü de önüne katıp uzaklaşmış oradan. Meydana halk ile gelen yedi kardeşler tutmuşlar çuvalı, çuvaldan: “Ben padişahın kızını isterim, ben padişahın kızını isterim” diye sesler geliyormuş. Yedi Kardeşler: “Bakın bakın bir de utanmadan padişahın kızını istiyor” demişler. Ve çuvalı tüm ahalinin gözü önünde sallayarak azgın dereye atmışlar. Akşama doğru meydanda oturan Yedi Kardeşler uzaktan bir çoban ve sürünün onlara doğru yaklaştığını görmüş. Git gide yaklaşan çobanın Hoca olduğunu fark edince ağızları beş karış açılmış vaziyette hep bir ağızdan: “Nasıl olur sen nasıl kurtuldun?” diye sormuşlar Hoca’ya, Hoca’da: “Ohoo keşke birazcık daha öteye sallasaydınız derenin altında sürüsüne bereket koyun var” demiş. Şaşkına dönen Yedi Kardeşler: “Nasıl olur ne demek bu olur mu öyle şey” demişler ama merakta ediyorlarmış. İçlerinden bir tanesi : “Ben gidip atlayayım bakayım dibine eğer gerçekten derenin altında sürü varsa size el sallayım” demiş. Gitmişler tepeye atlamış yedi kardeşten bir tanesi azgın dereye ama öyle şiddetli akıyormuş ki mübarek dere çırpınmaya başlamış atlayan kardeş iki elini birden sallamış. O heyecanla diğer kardeşler de

gerçekten derenin altında koyun var sanıp atlamış azgın dereye hepsi birden can vermiş o dereye. O günden sonra köylü Yedi Kardeşlerden kurtulduğu için minnettar olmuş Hoca'ya. Hoca'da oğlunun mürüvvetini yapmış. Tam kırk gün kırk gece fakire fukaraya yemek verip düğün yapmış köyünde (Gökçe, 2018: 192-196).

